

TALÁLKOZÁSOK JESZENYINNEL

Születésének nyolcvanadik, halálának ötvenedik évfordulóján kortársak emlékeinek felelevenítésével idézzük a legendás híró szovjet-orosz költő alakját. Natalja Vasziljevna Tolsztaja-Krangyijevszkaja (1889—1963), Alekszej Tolsztoj felesége maga is költő; a második visszaemlékezés íróját, Avgusztja Leonyidovna, Miklasevszkaját, a jeles színésznőt — mint a szövegből is kiviláglik — közvetlenebb kapcsolat fűzte Jeszenyinhez. A biográfiai érdekességeken túl azonban mindkét írás egyúttal kortörténeti dokumentum.

N. V. TOLSZTAJA-KRANGYIJEVSZKAJA JESZENYIN ÉS ISADORA DUNCAN

— Vendégeink vannak az ebédlőben — mondta Tolsztoj, ahogy beszólt a szobámba —, Klujev idehozta Jeszenyint. Gyere ki, ismerkedjete meg. Elég érdekes ember.

Kimentem az ebédlőbe. A költők éppen teáztak. A zekés, félrefésült hajú, nőies vállú Klujev olyan volt, mint egy jószágos, hájas egyházi előljáró. Az, ahogyan a teáscsésze után nyúlt, nagybőjtre emlékeztetett. Eltolta a sonkát és a vaját. „Paposan“ itta a teát, almát aprított bele. Miután kiitta, felfordította a csészét, és hozzáértő szemmel vizsgálta a porcelán minőségét, aztán keresztet vetett Szárján tanulmányára, s éneklő hangon egészen jó verseket olvasott nekünk. Helyenként azonban túl sok tájszót használt. Meglepődve néztem kifestett, hosszú körmét a kisujján. A második vendég kamaszhoz hasonlított, szerényen köhécselt. Kék oldalgombos orosz inget viselt, lenszínű hajából egy tincs a homlokába hullott, első pillantásra gyári munkásnak vagy mesterembernek látszott. Ő volt Jeszenyin. Az asztalon a vázában fűzbarkka állott. Jeszenyin kezébe vett egy sötétvörös ágat.

— Micsoda egerek vannak a vesszőn — szólalt meg hirtelen, és elmosolyodott.

Megtetszett nekem az, *ahogyan* mondta, a pajkos szemében felcsillanó humor, egész lényét megszerettem. Rájöttem arra, hogy szerény külseje valami különlegest, szokatlant takar.

Olvasta sorra a verseit, s közben ujjával a fűzfavesszőt forgatta. Azon az estén elég sokat olvasott. Hatalmukba kerítették a versek, s nem tudom, hogyan történhetett, hálám jeléül homlokon csókoltam, éppen a homlokába hulló tincset. A többiek elnevették magukat. Az előszobában, a kézfogás után gyerekesen megrázva a kezem, Jeszenyin így szólt:

— Még eljövök magához, jó-e?

— Jöjjön — válaszoltam neki.

De többet nem jart nálunk.

Ez 1917 tavaszán történt, Moszkvában, és csak öt év múlva találkoztunk újra, Berlinben, a Kurfürstendamm járdáján.

Jeszenyin szmokingban volt, cilindere tarkójára tolva, gomblyukában krizantém. A világhíró, testes Isadora Duncan ott lépkedett mellette, kifestett arccal, brokát szoknyájával az aszfaltot söpörve. A szél meg-meglibbentette lilavörös haját. A járókelők félrehúzódtak előlük.

— Jeszenyin! — kiáltottam neki.

Először nem ismert meg. De aztán hozzámfutott, megfogta a kezem, és így kiáltott fel:

— Juji, te... Micsoda találkozás! Isadora, nézd csak, ki ez...

— Qui est ce? — kérdezte Isadora. Rám csak futó pillantást vetett lila szemével, figyelmét Nyikitára fordította, akit kézenfogva vezettem.

Sokáig, mereven, mintegy rémülettel nézte ötéves fiamat, és a szeme, mintha atropint cseppentettek volna bele, egyre

tágult, mind nagyobb lett, s megtelt könnyel.

— Sidora! — rángatta Jeszenyin. — Sidora, mi van veled?

— Oh! — nyögte ki végül, anélkül, hogy levette volna a szemét Nyikitáról. — Oh, oh! — És letérdelt előtte, egyenest az aszfaltra.

A megrémült Nyikita úgy nézett rá, mint valami farkaskölyök. De én mindennel tisztában voltam. Megpróbáltam felemelni a fájdalomtól tehetetlen Duncant. Jeszenyin is segített. A kíváncsiak körülvettek minket. Isadora végre felállt, félretolt engem és Jeszenyint, s fejére borítva sálját, elindult az utcán, anélkül, hogy megfordult volna, csak ment vakon előre — Szophoklész tragédiájának alakja; Jeszenyin zavartan futott utána furcsa cilinderében.

— Sidora — kiáltotta —, várj meg! Sidora, mi van veled?

Nyikita, belefúrva magát az ölembe, keservesen sírt.

Tudtam Isadora Duncan tragédiájáról. Gyermekei, kisfia és leánykája jó néhány évvel ezelőtt Párizsban autószerencsétlenségben meghaltak. Egy esős napon a nevelőnő társaságában autóval mentek át a Szajrán. A hídon a sofőr fékezett, az autó megcsúszott a sikos burkolaton, és a korláton keresztül a folyóba zuhant. Senki sem maradt életben.

A kisfiú, Raymond, Isadora kedvence volt. Képe az angol Pears' szappan reklámaként az egész világon ismeretes. A világosszöke kopasz csecsemő szappanhabban úszva, mosolyog. Mondták, hogy hasonlított Nyikitára, de hogy mennyire, azt csak Isadora tudhatta. És szegény megtudta.

Ebben az évben Gorkij Berlinben lakott.

— Hívjátok meg Jeszenyint — mondta egyszer —, kíváncsi vagyok erre az emberre.

Úgy döntöttünk, hogy itt reggelizünk a Fischer-penzióban, ahol két nagy bútorozott szobát béreltünk ki. A Kurfürstendammra néző erkélyes sarokban megterítettünk egy hosszú asztalt. Meghívtuk Isadorát, Jeszenyint és Gorkijt.

Megérkezett Isadora, egy rakás hamuszínű sállal magán, s a vállán átdobott finom selyemszövet úgy lengedezett, mint valami zászló. Most nyugodt volt, fáradtnak látszott. Ezúttal kevesebb festéket kent női bájjal teli hervadó arcára, mely az egykori Duncant idézte. Engem, mint a reggeli háziasszonyát, három dolog nyugtalanított.

Az első — nehogy kiszaladjon Nyikita a szomszéd szobából, ahová egész napra elrejtettem. A második — ha Jeszenyin és Gorkij egymás mellé ülnek, és feszélyezni fogja őket a beszélgetésben.

Jeszenyin úgy félt, mint valami kisfiú. Gorkij kezdte szemügyre venni. Harmadszor a reggeli gazdája nyugtalanított, véletlenül vodkát töltött Isadora poharába (Duncan nem szerette pálinkásposhárból inni).

— Orosz foradalomér! — kiáltotta Isadora, Alekszej Makszimovics felé nyújtva poharát. — Écouter, Gorki! Én fog táncolni seulement orosz foradalom. C'est beau, az orosz foradalom!

Alekszej Makszimovics koccintott velem, és elkomorult. Láttam, hogy nem élvezi. Bajszát megtörölve, hozzám hajolt, és ezt súgta:

— Ez az idős hölgy agyba-főbe dicséri a forradalmat, mint színházbarát a jól sikerült premiért. Nincs ennek semmi értelme.

Egy darabig hallgatott, majd így szólt: — De azért okos, tehetséges szeme van.

Elég zajosan telt el a reggeli. A kávé után, ahogy felálltunk az asztal mellől, Gorkij megkérte Jeszenyint, olvassa fel a legújabb verseit.

Jeszenyin jól olvasott, de talán túlságosan izgult. (Szomorúan emlékszem vissza a Molcsanovka utcai moszkvai estére.) Láttam, Gorkijnak tetszetek a versek.

Beszédbe elegyedtek. Izgalommal néztem őket, amint ott álltak az ablakfülkénél. Mennyire mások voltak! Az egyik — edzetten, céltudatosan haladt előre, s a másik — ment, mint a vak, tapogatózva, botladozva — nyugtalanul és szerencsétlenül.

Később beállított Kuszikov, a költő, cserkeszruhában, gitárral a kezében. Sen-

ki sem hívta, de ő árnyként követte egész Berlinben Jeszenyint.

Isadora táncolni akart. Ledobta magát a sálak nagy részét, kettőt a mellén hagyott, egyet a hasán, s a vöröset — meztelen karjára tekerte, mint valami zászlót, és a magasba kapva térdét, fejét hátraszegve, körbeszaladta a szobát. Kuszikov gitárján az Internacionálét pengette. Kezével egy képzeletbeli csörgődobot csapkodott, forgott a szobában az elnehezült, mámoros menád. A nézők a falhoz húzódtak. Jeszenyin lehorgaszott a fejét, mintha valamiben hibás lett volna. Nehezemre esett. Micsoda művészet volt a tizenöt évvel ezelőtti petersburgi tánca! Az isteni Isadora! Miért állt bosszút az idő ezen a zseniális és ostoba nőn?

Úgy döntöttünk, hogy ezt a napot valahol a szabad levegőn fejezzük be. Valaki a Luna-Parkot ajánlotta. Mondták, Berlinben különösen jó.

Vasárnap este volt, s az őrjítő unalom a semmittevő emberek tömegét kivitte az utcákra. Le s fel jártak a jólétük zászlójának látszó Sonntagskleidjükben, új, ritkán használt esernyővel és kesztyűben, tekintélyes sétabottal, szivarozva, táskával, kegyetlenül elegáns cipőben, vasárnapi keménykalapban. Az üzletkirakatok vaszalut leengedték, s ettől a város még tágasabbnak, még tisztábbnak tetszett.

A Luna-Park vendéglőjének kisasztalánál pezsgősophárral a kezében, fáradtan üldögélt Isadora, s megvetést kifejező szemmel és méltóságteljes unalommal nézett el az emberek feje fölött, mint ahogy az ausztráliai puma figyel a ketrecéből a megunt szájatátók tömegét. Körülöttünk a német bürgerek hagyományos vasárnapi sörüket itták. A vendéglő dzsessz-zenekarának trombitája éles-szomorúan sírdogált az esti ég felé. A sziklákon csörömpöltek a csillék, és a kipróbált szakadékokba zúdították a sipítózó embereket. Jeszenyin Kuszikovval az optikai tükör előtt bohóckodott. Ebben a görbe tükörben az ember hol gömbnek, hol hosszú, szomorú kukacnak látszott. Ott zúgott mellette a „vastenger“, hullám alakú vasszalagok görgették a kerekeken forgó vascsónakokat. Kétségtelenül, valami sötét embergyűlölő lázálma eszelte ki ezt a vasmutatót, Berlin büszkeségét. A kert másik sarkában olyan vesztűl forgott egy színes lámpákkal teleaggatott címer, hogy belefájdult az ember szeme. A furcsa szadizmus rányomta bélyegét a szórakozások zömére. Láttam, mindez nem nagyon érdekli Gorkijt. A tömegből többen felismerték, és a kíváncsiak úgy követték, mint valami új mutatványt. Elbúcsúzott tőlünk, s aztán hazament.

Az este nem ért véget szerencsésen. Nyomott hangulatba kerültünk, a vendéglő egyre őrisedett. Isadora szörnyen unatkozott. Jeszenyin részeg volt, a botrány határán filozofált. Valami kellemetlenül érintette és felkavarta a Gorkijjal való találkozáskor.

— Na és ők, a nagyokosak! — könnyített a lelkén, miközben Kuszikovval koccintott. — Mit mondtál Puskin? „A költészet, bocsánat, uraim, kissé ostoba dolog!“ Őcsém, a költészet nem szereti az okos embereket. „Tanulmányozzuk Európát!“ — idézett valakit. — Minek tanulmányozzuk ezt a szajhát? Igyál, Száska!“

Ez volt Jeszenyin másik arca. Éreztem, hogy duhaj viselkedése mögött van valami ismétlődő mesterkélttség, s ez félig sértődékenységet, félig kétségbeesést takar. Sajnáltam Jeszenyint, és szerettem volna minél előbb véget vetni ennek a rossz irányba nyúló estének.

Isadora és Jeszenyin két nagy szobát bérelt ki az Unter den Lindenen lévő „Adlon“ szállóban. Nagyvonalúan éltek, szemmeláthatólag annyi pénzzel rendelkeztek, hogy mit sem törődtek holmi apróságokkal. Duncan alighogy zálogba adta London környéki házát, máris a párizsi háza eladásáról tárgyalt. A még Moszkvában eltervezett európai körútra Jeszenyin pénze is kellett, mert Isadorát francia titkára kísérte, és Jeszenyin sarkában ott volt Kuszikov, a költő. Az autó volt az egyetlen közlekedési eszköz, amelyet Duncan szeretett. A vasúti kocsi borzalmat keltett benne... Különbösen furcsa egy nő volt Isadora. Kétségtelenül okos, s a maga beállítottságával szerette meglepni, meghökkenteni beszélgetőtársát. Ezt a szóbeli pajkosságot később egy másik honfitársánál, kiváló aubrebour*-jánál is sikerült megfigyelnem — Bernard Shaw-nál.

Például ezt hangoztatta Isadora: a közös bajok többsége onnan ered, *hogy az emberek nem tudnak mozogni*. Sokat mozognak fölöslegesen és hibásan. A helytelen mozgásból következik a helytelen viselkedés.

Ezeket a gondolatokat vidám aforizmák formájában fejlesztette tovább, s mintegy bosszantotta velük beszélgetőtársát. Ahogy megtudta, hogy írok, bizalmatlanul mosolygott:

— Van-e magának szeretője legalább? A versíráshoz szeretője kell.

Duncan gyanús elragadtatással fordult mindahhoz, ami csak orosz volt. Időnként erre gondoltam: ez a dicsőséget megunt, fáradt nő vajon nem úgy fogja fel Oroszországot, a forradalmat és Jeszenyin szerelmét, mint valami rossz elő-

* fordítva, épp az ellenkezője.

élt, csipős fűszert az élet lakomájának utolsó fogásához?

Isadora 45 éves volt. Még jól tartotta magát, de a Jeszenyinhez való viszonyában már érződött az utolsó érzés tragikus sóvárgása.

Egyik éjszaka berontott hozzánk Kuzszikov, s száz márkát kért kölcsön. Mondta, Jeszenyin megszökött Isadora elől.

— Beásta magát az Umlandstrassén álló penzióba — közölte vidáman —, Isadora nem találja meg. Csend van ott, kényelem. Iddogálunk, verseket írunk. Kérem, ne áruljanak el.

De Isadora autóba ült, és három nap alatt a Scharlottenburgon és a Kurfürstendammon lévő összes penziót bejárta. Negyedik éjszaka, mint egy amazon, lovaglopálccával a kezében, berontott az uhlandstrassei csendes családi penzióba. Aludt mindenki. Csupán Jeszenyin volt ébren, az ebédlőben pizsamában, egy üveg sör mellett Kuzszikovval dámajátékot játszott. Körülöttük a zsúfolt tálalószekrényen, a csipkés gyámpolcokon békeesen fényltek a kávéskannák, az asztali készletek, odatelepedtek a kristályüvegek, a kis vázák és a sörös korsók. A fakacsák is lelógatták fejüket. Méltóságteljesen ketyegett az óra. A csend és a kényelem, a szivar és a kávé illatával beborították ezt a német polgári fészket, mint egy biztos füstfüggöny, a kinti viharok és rossz idők elől. De a vihar ide

is betört Isadora képében. Jeszenyin, ahogy észrevette, szótlánul meghátrált, és elbújt a sötét folyosón. Kuzszikov futott, hogy felkeltse a háziasszonyt, az ebédlőben pedig kezdetét vette a pogrom. Isadora úgy járkált a szobában, vörös khitónjában, mint a rombolás ördöge. Kinyitotta a tálalószekrényt, mindent ledobált a padlóra. Lovaglóostorának csapásaitól lerepültek a kis vázák a gyámpolcokról. Lepotyogtak a fakacsák is a falakról, megmozdultak, csörömpöltek a csilláron a kristályüvegek. Isadora addig tombolt, míg semmi sem maradt épen. Aztán, a cseréphalmon átbotorkálva, kilépett a folyosóra, és a ruhatár mögött elkapta Jeszenyint.

— Quittez cette bordéle immédiatement — mondta neki csendesen —, et suivez moi*.

Jeszenyin vette a cilinderét, pizsamájára terítette kabátját, és szótlánul követte. Kuzszikov ottmaradt zálogban, és hogy aláírja a penzió számláját.

A számla, amelyet két nap múlva küldtek Isadora szállodájába, *szörnyű* volt.

Isadora kifizette, majd mindenét felrakta két hatalmas Mercedesére, és Párizsba utazott. Kölnön és Strasbourgon keresztül, hogy a költővel útközben megismertesse a híres görög templomokat.

* Azonnal hagyja el ezt a bordélyt, s kövessen.

A. L. MIKLASEVSKAJA TALÁLKOZÁSAIM A KÖLTŐVEL

Bonyolult volt ez a korszak, viharos, tele ellentmondásokkal... Moszkva minden részén — a klubokban, a kávéházakban, a színházakban a legkülönfélébb irányzatok költői, írói, művészei, rendezői léptek fel. Rengeteg vitát robbantottak ki... Bonyolult volt Jeszenyin költői útja és magánélete is...

A Moszkvai Kamaraszínház egyik színésznője, Anna Boriszovna Nyikrityina, az akkoriban neves imaginista, Anatolij Mariengof felesége mutatta be nekem Jeszenyint. A Gorkij utcában (az egykori Tverszkaján) találkoztunk vele. Sápadtan, gondolataiba merülve, nagyon sietett... „Fejmosásra megyek — mondta. — Hívatnak a Krembe.“ Dús, aranyos fűrtjei csak úgy ragyogtak... Rám alig vetett egy futó pillantást.

Ez 1923 nyara végén történt, röviddel hazatérte után a Duncannel megtett külföldi útjáról.

Nyikrityinával a Moszkvai Kamaraszínházban dolgoztunk. Abban is hasonlítottunk, hogy még egyikünk sem járt

a színházzal külföldön — ő azért, mert Tairov nem akart vízumot szerezni Mariengofnak is, én pedig a fiam miatt maradtam itthon.

Nyikrityina jó barátnőm volt, a munkánk is egymáshoz fűzött. Náluk találkoztam igazából Jeszenyinnel. Ott lakott velük.

Egyik este Jeszenyin elvitt Konyenkov műtermébe. Gyalog mentünk vissza. Sokáig kószáltunk a moszkvai utcákon. Boldog volt, hogy hazatért, újra itt van Oroszországban. Mindennek úgy örült, mint egy kisgyerek. Kezével végigsimított a házakon, a fákon... Abban a hiszemben volt, hogy minden, még az ég s a hold is más, mint máshol. Mondta, nem érezte jól magát külföldön. És végül csak hazakerült! Itt van Moszkvában.

Egy hónapon át naponta találkoztunk. Nagyon sokat kóboroltunk Moszkva utcáin, elmentünk a városon túlra, sokáig sétáltunk. Aranyszínű koraósz volt. Lá-bunk alatt zizegtek a sápadt levelek.

— Olyan vagyok magával, mint egy

gimnazista... — mondta halkan, elcsodálkozva, s közben mosolygott.

Gyakran találkoztunk a költők kávéházában, a „Pegazus istállója“-ban, a Tverszkaján. Kettesben üldögéltünk, csendesen beszélgettünk. Jeszenyin józanul nagyon szegénylős volt. Mások előtt szinte soha nem is evett. Eldugta a kezét, csúnyának vélte.

Sokan azt tartották, hogy goromba volt a nőkhöz. De én sohasem vettem ezt észre, még célzások formájában sem.

Nem tudtam felfogni, miért barátkozik Anatolij Mariengoffal. Annyira különböztek egymástól!

— Anatolij mindent megtett, hogy összeugrasszon Reichhal (Jeszenyin felesége volt). Elhurcolt otthonról, állandóan azt erősítette, hogy a költőnek nem kell megházasodnia... Reichtól elszakított, ő pedig megnősült, magamra hagyott... — panaszkodott Szergej.

Ki nem állhattam a sok körülötte lebzselő „barátot“. Folyton azt zúgták a fülebe, hogy az ő versei, a költészete nem kell senkinek se. Gyönyörű elbeszélő költeményét, az *Anna Sznyeginát* gúnyos megjegyzésekkel fogadták: „Még egy csiptnyi tubák, és kész Puskin!“ Tudták, Jeszenyint bántja az a gondolat, hogy a verseit nem várja senki sem. És a „barátok“ egymáson túltéve iparkodtak súlyosbitani ezt a betegséget.

A „barátok“ meglepéssel fogadták Jeszenyin legendás botrányait. A lármás jelenetek sok kíváncsi embert becsaltak a kávéházba, és növelték a jövedelmet.

A józan Jeszenyinre nem volt szükségük. Amikor ivott, mindenki ott ivott, ott evett körülötte, az ő pénzére.

Egyszer a „Medve“ vendéglő szeparéjában ülünk Mariengoffal, Nyikrityinával és Jeszenyinnel.

Egyfajta nyugodtság vett erőt rajta, eltűnődve mondta:

— Írok magához néhány verset.

Mariengof nevetett:

— Olyanokat, mint Duncannak?

— Nem. Hozzá gyöngéd verseket írok...

Az első, hozzám írt vers a *Krasznaja novjban* jelent meg:

*A kék tüzeső hamu lett.
Lemondtam a kóborlásról.
Legelőször most szeretek,
búcsúzva duhajkodástól.*

(Weöres Sándor fordítása)

Jeszenyin telefonált nekem, és a folyóirattal ott várt a kávéházban.

Egy órát késtem, a színház miatt csak akkor mehettem. Amikor odaértem, először láttam részegen. És először tört ki botrány az én jelenléteemben.

Jeszenyin ünnepélyesen nyújtotta át a folyóiratot. Aztán leültünk. A szomszéd

asztalnál hangos megjegyzést tettek ránk. A költő felugrott. A borkabátos előkapta revolverét. A jelenlévők örömeire kitört a botrány...

Úgy láttam, hogy Jeszenyin minden felkiáltás után egyre részegebb. Egyszer csak ott állott Kátya húga. Kézenfogtuk. Jeszenyin a szemünk közé nézett, és mosolygott. Hazavezettük, és lefektettük az ágyba. Nagyon lehangolt voltam. Hát hogya! Jeszenyin aludt, s én ott ültem mellette, sirtam. Mariengof ezzel „vizasztalt“:

— Ugyan, mint egy gimnazista lány! Azt gondolta, hogy meg tudja változtatni! Mit neki az!

Ebből azt vettem ki, hogy nem kell törődni vele! Egyszerűen abban kell segíteni, hogy önmaga legyen. Én ezt nem tehettem meg. A családokról való gondoskodás sok időmet foglalta le.

Az én nehézségeimről Jeszenyin mit sem tudott. Koncertekkel kerestem meg a mindennapi kenyeret.

Továbbra is találkoztunk, de már ritkábban. A „Hegyes sarkok“ színházban megkezdődtek a próbák.

Leginkább a kávéházban jöttünk össze, mindegyik új versét halkan felolvasta nekem.

A *Mint bárki, oly egyszerű vagy* című versben Jeszenyinnek ezek a sorok tetszettek a legjobban:

*Miért susog úgy a neved,
mint rőt koraósz hűvös éje?*

(Weöres Sándor fordítása)

Boldogan ismételtgette.

Egyszer odajött Sz. Klicskov is. Jeszenyin a frissen megjelent versét olvasta:

*Új le mellém, kedves, ülj le,
hogy szelíd szemedbe zárva
hadd figyeljek elmerülve
szivem főrgeteg-szavára.*

(Rab Zsuzsa fordítása)

Sz. Klicskov megdicsérte, de azt is mondta, hogy az egyik ókori költőhöz hasonlít. Jeszenyin elcsodálkozott: „Vajon élt egy ilyen költő?“ S vagy tíz perc múlva szavalni kezdett ettől a költőtől, és ravaszul mosolygott. Minden sorát ismerte a költőnek. Jeszenyin nagyon jól ismerte az irodalmat, a költészetet. Szeretettel beszélt Leszkovról, gyönyörű orosz nyelvéről... Felindultan beszélt arról, hogy akkorjában bemocskolták, elhanyagolták az orosz nyelvet. Nagy műveltségű ember volt, s nem tudtam megérteni, hogyan válthatott át a duhaj életformára.

1923. október 3-án, Jeszenyin születésnapján Nyikrityinához mentem. A kávé-

házban kellett volna találkozunk. Ám Jeszenyin még előző este eltűnt, mindenütt kerestük, de hiába. V. Sersenyevics véletlenül meglátta egy bérkocsin, és hazavitte. Kátya húga meg rábeszélte, ne mutakozzék előttünk.

Jeszenyin azzal magyarázta eltűnését, hogy „anyám már előző estétől betegeskedett“.

Nem felejttem, hogy születésnapján, egy álmatlan éjszaka után kimosott, rendbehozott köpenyben, széles cilinderben, mint amilyent Puskin hordott, beállított hozzánk Jeszenyin. Zavarba jött. Volt benne egyfajta kedvesség, valami gyermeki. És semmi nyoma a nagyzolásnak, fennhéjásznak.

Kézenfogott, hogy menjünk, és halkán megkérdezte: „Nagyon nevetséges? De én úgy szeretnék valamiben hasonlítani rá.“

Egy nagy, hosszú asztalnál ült igazi és álbarátainak népes táborába. Nagyon szerettem volna, ha Jeszenyin egész este józan marad, és azoknak, akik köszöneti akarták, azt ajánlottam, hogy velem koccintsanak: „Jeszenyin helyett én iszom!“

Javaslatom mindenkinek tetszett, de a legjobban épp Jeszenyinnek.

Józan maradt, és szívesen segített nekem megtölteni a poharakat.

A „Hegyes sarkok“ színházban O'Henry színpadra átírt *Csapszék és rózsza* című elbeszélésében játszottam. Az életben rám egyáltalán nem hasonlító nőt alakítottam. A színpalack mögül Jeszenyin egy kosár virágot küldött egy kis cédulával: „Üdvözlöm és sok sikert kívánok. Sz. Jeszenyin. 1923. X. 27.“

Egyáltalán nem nyerte meg a tetszéstemet legtisztelietreméltóbb barátja, Klujev. Jeszenyin kérésére eljött Moszkvába. Amikor mi beléptünk a kávéházba, Klujev már ott várt ránk egy virágcsokorral. Elénk sietett. Ez a lesimított hajú ember olyan volt, mint egy játszó maszkara. Földig hajolt előttem, és kenetteljes hangon beszélt. S újra eltűnődtem, mi fűzhete őket egymáshoz, ilyen érthetetlen volt a Mariengoffal való barátsága is. Annaira mások voltak!

Mindketten mint valami ügyvédek, úgy oktatták a náluknál jóval okosabb Szergejt. Klujev újra azt hajtogatta, hogy Jeszenyin versei most nem kellene senkinek sem. Szergejnek ez esett a legrosszabbul, Klujev pedig egyre ezt ismételte. Abban állapodott meg, hogy legjobb, ha Jeszenyin agyonlővi magát. A velem való találkozás után Klujev sokáig biztatta Jeszenyint, térjen vissza Duncanhoz.

Jeszenyin bemutatott Mihail Kolcovnak, Litovszkijnak és a feleségének. A velük való találkozást mindig érdekesnek

találtam, más volt, mint a „barátait“ látni.

Egyik szabad este Gutmannal, Koveszkijjal és színésztársaimmal a kávéházban ültünk. Jeszenyin józan volt, vidám. Egyszer csak bejött hozzám a fiam apja. Mindenki ismerte, s kérték, foglaljon helyet az asztalunknál. Jeszenyin egy pillanat alatt felállt, és eltűnt.

Kis idő múlva egy hatalmas virágcsokorral állított be. Szótlanul az ölembe tette, kalapját kissé megemelte, és otthagyt minket.

Pár nap múlva ismét a kávéházban ültünk. Vártuk Jeszenyint, de hiába.

Egyszer csak beállított, sápadtan, fénytelen szemekkel... Sokáig nézett minket. A kávéházban csend lett. Az emberek lesték, vajon mi lesz.

Jeszenyin, kissé mosolyogva, így szólt: „Menjünk, duhajkodjunk Majakovszkijnál.“ Ezzel elment.

Majakovszkijjal vagy háromszor találkoztam, de csak futólag. Ám az az érzésem támadt, hogy figyelmesen és jóakarattal követi az embereket. Az életben más volt, mint az emelvényen.

Egy szobában laktam a fiammal. Egyik este az ágyon ültem, és valamit varrtam. Egyszer csak kopogtattak, és bejött Majakovszkij (vendégségben volt a szomszédoknál). Megkért, engedjem meg, hogy telefonáljon.

— Maga Miklasevszkaja?

— En.

— Alljon fel, szeretném megnézni magát.

Ezt olyan egyszerűen és komolyan mondta, hogy nyugodtan felálltam.

— Igen... — jegyezte meg.

Egy keveset beszélt a színházról, és anélkül, hogy a telefonhoz nyúlt volna, elment. Bár egy szóval sem említette Jeszenyint, megértettem, csak azért érdeklem őt, mert az én nevemet kapcsolatba hozták a Jeszenyinével.

Majakovszkij gondolt rá. Nyugtalanította Jeszenyin sorsa.

Másodsor, ahogy az egyik előadás szünetében meglátott, hozzám jött, gratulált, és így szólt:

— Maga otthon sokkal érdekesebb. Itt észrevétlenül elmehettem volna maga mellett.

N. M. Foregger rendező azt ajánlotta, hogy — csabító gáziért — vegyek részt az ő előadásain a Nyikitszkaja bulváron álló Sajtó Házában. Egy akrobatikus táncrea tanított. Ahogy megjelentem a színen rózsaszínű balettszoknyában, észrevettem Majakovszkijt. A dobogóra könyökölve álldogált. Szomorúan nézett. Táncoztam, és közben éreztem, sajnál engem. Valahogy befejeztem szerencsétlen táncomat, és így szóltam Foregger-

nek: „Az ördögbe a gázsiddal! Többet nem lépek fel.“

Mariengof és Nyikrityina tanácsára (erről nem tudtam) Jeszenyin Meyerhold színházához akart szerződteni. Felindultan ment Vszevolod Emiljevicshez, és kijelentette: „Ha nem veszed fel Miklasevszkáját, megverlek.“ És bár Meyerhold mindig megelégedéssel beszélt rólam mint színésznőről, nem tudtam elmenni hozzá. Nagyon bántott az, ami a színházon kívül történt.

Egyre ritkábban találkoztam Jeszenyinnel.

Egyszer, ahogy az utcán meglátott, leugrott a bérkocsiról, s egyenest hozzám futott.

— Már vége a mi életünknek. Megírtam az utolsó versem:

*Homlok-ráncos az este a tájon.
Lovak állnak a tér közepén.
Tegnap ittam el ifjúságom,
azóta kerüllek én.*

(Weöres Sándor fordítása)

Szokásához híven, most is halkán olvasta az egész verset és elismételte:

*Továtűnt tavaszunk mesélem,
sose volt igaz, lehet...*

Liza Alekszandrovna színésznőnél szilvesztereztem Mariengoffal, Nyikrityinával és Szokolovval (akkor a Kamaraszínház művésze volt). Telefonált Duncan. Hívta Lizát és Szokolovot, menjenek hozzá. Liza azt felelte, hogy nem lehet:

— Nem csak mi vagyunk itt, ha akarsz, gyere ide, itt van Miklasevszkaja.

— Miklasevszkaja? Nagyon szeretnék találkozni vele! Azonnal ott vagyok.

Először láttam közelről Duncant. Teszes asszony volt, de még jól tartotta magát. Magas volt, úgy néztem fel rá. Természetellenes, színészes külseje megdöbbentett. Átlátszó halványzöld aranycsipkés khiton volt rajta, aranyzsinórral kötötte át, aranyrojtok lógtak le róla; a lábán aranyzandál és csipkés harisnya. A fején egyszínű kövekkel díszített zöld turbán. A vállán félig köpeny, félig ujjatlan bársonyos, zöld, meleg női felsőruha. Nem nő volt, hanem inkább színpadra illő király.

Rámnézett, és így szólt:

— Jeszenyin a kórházban fekszik, vigyen neki gyümölcsöt, virágot!... — Egyszerre csak lekapta a turbánját. — Bizonyára meglepődött, Miklasevszkaja, most el lehet dobni!... — És a turbán a sarokba repült.

Ezután egyszerűbb, elevebb lett. Nem lehetett haragudni rá: annyira elbűvölő volt.

— Egész Európa tud, hogy Jeszenyin volt én férjem és lám — írt először a szerelemről — Önnek, nem, ez nekem!

Ott van rossz vers: „Mint bárki, oly egyszerű vagy...“ Ezt magának írta!

Sokat fecsegett, a francia mondatokat orosz szavakkal vegyítve, és fordítva. Hol azt, hogy külföldön Jeszenyin megszőkött előle, hol azt, hogy koncertjei idején (Chopint dúdolja), tánc közben odafigyelt Jeszenyin felkiáltásaira, ő is elismételte idegenszerű kiejtésével az orosz káromkodásokat. Hol azt, hogy a fehér-gárdista tisztok — a vendéglői pincérek — megpróbálták szemére vetni Jeszenyinnek, hogy ő, az orosz költő, ott maradt a bolsevikokkal. Jeszenyin nyers hangon rivallt rájuk: „Ti itt csak pincérek vagytok. Szó nélkül végezzétek a kötelességeketek.“

Már rég haza kellett volna menni, de Duncan nem akart felállni. Már hajnalodott. A villanyt is eloltották. Szürke, halvány világosság ült meg mindent. Isadora csak ült, meggörcbülve, megöregedve, kétségbeejtően.

— Nem akarok elmenni, nincs hová mennem. Senkim sincs... Magamra hagytak...

Jeszenyin Bakuba utazott. S én a színházzal a Moszkva környéki városokat jártam. Az 1924–25-ös évadban a moszkvai Szatirikus Színházban dolgoztam.

Jeszenyin Pribludnij költőtől elküldte a *Kecsmás Moszkvát*, a következő dedikációval: „A kedves Avgusztia Leonyidovnáknak az itt megírt leggyöngédebb érzésekkel.“ A kötetben volt hét, nekem ajánlott vers, *A csavargó szerelme* ciklusból.

Pribludnij sokáig fogta a könyvet. Galja Benyiszlavszkaja betessékelte, kérte, adja ide a könyvet. Pribludnij mentegetőzni kezdett, a nekem küldött levelet Tolsztajának adta át. Így aztán nem kaptam meg.

1924. október 3-án reggel nyolc órakor felköltöttek. Megjött Jeszenyin. Már nagyon ritkán találkoztunk, de a sorsa egyre jobban nyugtalanított. Sápadt volt, sovány.

— Ma van a születésnapom. Eszembe jutott, hogy töltöttük el a tavaly, s eljöttem magához... köszönteni... Küld-nek Olaszországba. Menjünk együtt. Ha nem jön, én se megyek.

Fáradt volt, beteg. A hangja — rekedt. Elindultunk az utcán, de biztosan elég furcsán néztünk ki. Cilinderét (bizonyára születésnapjára vette fel) tarkójára tolta, a félkezén glazsékesztyű volt, és én — hajadonfőtt, köpenyemre terített nyakabtan, meztitláb hízott félcipőben mentem. De túljárt az eszemen. Elvitt egy virágüzletig, vett egy nagy kosár krizantémot és hazavitte.

— Bocsásson meg. — És, nem tudom hová, elment [...]

BÁN PÉTER fordítása